

THEMA 02

Hoe maken we een mooi narratief van 2020?

TAAL

TOEKOMST
DENKEN

NARRATIEF

2020 was het jaar van de coronacrisis, en in 2021 kunnen we deze crisis hopelijk achter ons laten. Hoe we dat doen hangt af van het verhaal dat we hierover maken, en de taal, metaforen, narratieven, die we hierbij gebruiken. Vanuit de filosofische hermeneutiek kunnen we nadenken over de structuur van dit verhaal, en hoe we actief aan een post-coronatoekomst kunnen bouwen.

Onze observaties

- In zijn boek [Epidemics and Society: From the Black Death to the Present](#) (2020) beschrijft historicus Frank Snowden dat epidemieën hebben geleid tot grote publieke investeringen. Zo leidde de pest tot de eerste vormen van publieke gezondheidszorg, omdat de tijdelijk opgezette agentschappen en noodverordeningen geleidelijk veranderden in permanente instituties. Mitchell Hammond stelt in zijn boek [Epidemics and the Modern World](#) (2020) dat dergelijke initiatieven en eerste vormen van publieke administratie daarom erg belangrijk waren voor de moderne staat.
- Volgens de Franse filosoof Michel Foucault zijn de verlichting en moderniteit zowel een vloek als zegen. Enerzijds heeft de moderniteit ons veel voorspoed gebracht, zoals besteedbaar inkomen, betere gezondheidszorg, betere sociale en fysieke infrastructuur, en nieuwe innovaties die ons dagelijks leven beter en fijner maken. Tegelijkertijd brengen de moderniteit en de verlichting ook een nieuwe vorm van macht en disciplineren met zich mee, genaamd 'biopower', waarbij Foucault de nieuwe vormen en instituties van publieke [gezondheidszorg](#) zag als laboratoria voor het experimenteren met nieuwe vormen van sociale controle.
- In hun boek [Metaphors We Live By](#) (2003) stellen George Lakoff en Mark Johnson dat de metaforen die we in onze taal gebruiken ook onze directe fysieke en sociale ervaringen beïnvloeden. Zij stellen dat ons conceptuele raamwerk waarmee we de werkelijkheid interpreteren en benaderen metaforisch van aard is, en zo onbewust ons denken en handelen beïnvloedt. Metaforen zijn niet volledig rationeel, maar integreren gevoelens, denkstructuren en onze verbeelding tot een figuratief 'beeld van het denken'.
- Veel hedendaagse denkers benadrukken het punt dat de mens een 'verhalenvertellend wezen' is, en dat narratieven fundamenteel bepalend zijn voor hoe wij ons tot de werkelijkheid verhouden en de toekomst kunnen vormgeven. Denk aan Yuval Harari in [Sapiens](#), Alex Rosenberg in [How History Gets Things Wrong](#), Jordan Peterson in [Maps of Meaning](#), Jeremy Lent in [The Patterning Instinct](#). De basiseenheid van een narratief is een 'narreme', zoals het 'foneem' (een klankeenheid) van fonologie (de studie van klanken in een taal). Een narreme gaat dan over de stand van zaken in de wereld en de positionering van een verhaalontwikkeling en gebeurtenissen binnen een breder narratief kader.
- Hans Georg Gadamer stelt in zijn meesterwerk [Waarheid en Methode: Hoofdlijnen van een filosofische hermeneutiek](#) (1960) dat verschillende domeinen van het leven en verschillende wetenschappen een ander(e) waarheidsbegrip en -methode hebben dan alleen de natuurwetenschappelijke. De geesteswetenschappen hebben hun methode in de hermeneutiek – de kunst van het interpreteren – waarbij wordt gezocht naar betekenis. In zijn slothoofdstuk – 'Taal als horizon van een hermeneutische ontologie' – stelt Gadamer dat deze betekenis altijd talig van aard is omdat de mens altijd al de werkelijkheid en zichzelf interpreteert vanuit een historische en culturele traditie.

Analyse

In onze [Retroscope](#), onze terugblik op 2020, schreven we al over het begrip 'crisis': een moment van waarheid waarin we beslissende oordelen moeten maken over wat we nu werkelijk belangrijk vinden en wat niet. Een crisis noopt ons ook altijd een politieke en ethische keuze te maken om de huidige situatie te transformeren tot een mooiere en positievere toekomst. De coronacrisis is daarmee een echte crisis, en heeft op domein van geopolitiek, technologie en cultuur belangrijke keuzes en ontwikkelingen in gang gezet. De vraag is nu: hoe interpreteren we de gebeurtenissen van 2020, en hoe gaan we een narratief ontwikkelen?

Dat is een vraag over hoe de coronacrisis kan leiden tot een nieuw bewustzijn en hoe we dit zelf moeten begrijpen. We kunnen allereerst de coronacrisis zien als een ['formatieve ervaring'](#), waarin een nieuwe generatie een aanzienlijk andere set waarden, normen en ideeën meeneemt als gevolg van de coronacrisis. Onze scenario's uit de [Veerkrachtige Wereld](#) tonen dit op het domein van technologie, cultuur en geopolitiek. Ook kan de coronacrisis een 'imprint' achterlaten op onze politieke, technische en sociale systemen (zoals de [Tweede Wereldoorlog](#) ook een imprint achterliet op socio-technische systemen). Imprint is een term uit de biologie en psychologie, en verwijst naar de veranderende gedragsprocessen van mensen (en dieren) als gevolg van het blootstellen aan externe stimuli (bijv. [imprinting](#) in genetica, [leerprocessen](#) in de ontwikkelingspsychologie). Ook de coronacrisis zal een dergelijke imprint achterlaten op het subjectieve en objectieve bewustzijn van mensen terecht komen.

Van belang is hoe we dit verwoorden en verstaan in taal en concepten, en verbeelden via metaforen, media en verhalen. Denk bijvoorbeeld aan de langetermijngevolgen van pandemieën op de ontwikkeling van moderne instituties en publieke staatsdiensten zoals gezondheidszorg, en ook hoe we deze nieuwe vormen van 'biopower' moeten begrijpen en beoordelen. Cruciaal is daarin de narrem die we hier ontwikkelen: wat het bredere kader is waarbinnen we zelf de coronacrisis en haar gevolgen ook beschouwen en positioneren binnen een narratieve as. Northrop Frye (1912-1991) is een belangrijke denker in de comparatieve narratologie in de literatuur. In zijn hoofdwerk [Anatomy of Criticism](#) (1957) analyseert Frye de narratieve categorieën en patronen in verschillende literaire tradities, en komt tot een 'anatomie' van historische modes, ethische symbolen, en archetypische mythen en retorische genres. Hoe verhoudt dit zich tot de coronacrisis? En wat kunnen we verwachten over de zogeheten 'post-corona-narratieven'?

De coronacrisis kunnen we het best beschouwen vanuit de tragische modus. De Antieke tragedie gaat over hoe mensen zich verhouden tot hun noodlot en ongeluk, wat ertoe dient medelijden en vrees op te wekken bij het publiek om zo tot 'catharsis' te leiden: een emotionele zuivering. Dit in tegenstelling tot de komedie, waarin mensen blunders en fouten begaan maar waarin het verhaal wel goed afloopt, en zo de catharsis via lachen, humor en plezier bij de kijkers bewerkstelligd wordt. De coronacrisis is iets wat veel

mensen overviel, en waarin velen ook de werking van het Noodlot zien (bijv. als [religieuze reprimande](#) of pushback van de [natuur](#) tegen de overmoed van de moderne mens). Binnen deze tragedie kunnen we het raamwerk uit Frye's eerste essay toepassen om verschillende tragische tropes te onderscheiden, zoals de hoog-mimetische coronatragedie (gekenmerkt door bijv. de offers die mensen brengen, zoals verpleegkundigen, om het coronavirus te bestrijden) of de ironische tragedie (de zwakte van de mens tegenover de natuur of andere levensvormen). Kijken we naar verschillende typen 'coronasymbolen', dan zien we allereerst het descriptieve symbool van het virus dat de mens of zelfs gehele 'superorganismen' zoals economische systemen (bijv. de gezondheidszorg of de economie) op de knieën dwingt. Het beeldende symbool sluit nauw aan met het gebruik van metaforen, bijvoorbeeld de gevangenis als metafoor voor het thuiswerken of een woestijn voor de lege steden tijdens de lockdown. Het mythische symbool toont de relatie met andere symbolen van onze tijd die, zoals we eerder hebben betoogd, [metamodern](#) van aard zijn. Het anagogische symbool gaat over de spirituele waarde van de coronacrisis, en of zij zal leiden tot een betere, meer verlichte toekomst of juist niet. Hierin wordt ook de innerlijke kant van de ervaring van de coronacrisis meegewogen, zoals de [stemmingen](#) rondom corona of onze idealen in een [post-corona-wereld](#). Dit brengt ons ook bij de archetypische mythen: welke oorspronkelijke beelden, figuren en ideeën komen naar voren in onze verbeelding van de coronacrisis? Het beschrijven van dergelijke gemoedstoestanden, idealen, ervaringen, kortom de mentale kant van de coronacrisis, gaat niet over het verklaren of categoriseren van allerlei psychische verschijnselen - de cognitieve en neurowetenschappen zijn daar veel beter voor toegerust - maar helpt de betekenis van onze wereld en ons maatschappelijk bestaan te onthullen. Dit betekent dat we nieuwe media mogen verwachten die - impliciet of expliciet - schatplichtig zijn aan het palet van stemmingen van de coronacrisis en quarantaine, in dezelfde geest als de ['post-9/11 media'](#) of de ['atomic culture'](#) die tot stand kwamen na de bombardementen op Japan en de [kritische filosofie](#) (bijvoorbeeld de Frankfurter Schule) die ontstond als reactie op de Tweede Wereldoorlog. Dit laat zien dat onze verbeelding van de coronacrisis en het narratief dat we daarover scheppen, uiteindelijk te maken hebben met hoe we uiteindelijk de historiciteit van de coronacrisis interpreteren: is zij het einde van de wereld zoals we die kennen en daarmee een epoce van verval, of juist het begin van een betere wereld en daarom van nieuwe spirituele herbezinning. Interessant is te zien dat 'cyclische theorieën', zoals de [generatiedynamiek](#) van Strauss en Howe, de theorie rondom [technologische revoluties](#) en [hegemonische cycli](#) en economische paradigmaverschuivingen, wijzen op een dergelijk omslagmoment. Zij wijzen erop dat een post-corona-wereld er radicaal anders uit kan zien, en dat een dergelijk verhaal ook constitutief of zelfs performatief kan zijn in het scheppen van een betere toekomst.

Implicaties

- De coronacrisis kan een nieuw 'groot narratief' worden waarlangs verschillende breuklijnen geheeld kunnen worden. Dit zal waarschijnlijk een [utopistische inhoud](#) hebben, als reactie op postmodern scepticisme en moderne naïviteit. Om dit verhaal te vertellen is het belangrijk dat creatieve kunstenaars hier mee aan de slag kunnen. Zeker nu veel mensen in sociaal isolement zitten, thuis blijven hangen zonder de mogelijkheid om vrienden en familie te zien, is het denkbaar dat de coronacrisis kan leiden tot een periode van enorme creativiteit en inventiviteit. [Filmmakers](#) hebben nu bijvoorbeeld tijd om na te denken over nieuwe formats en stukken. We schreven al eerder dat de tijdgeest en een 'gevoelstructuur' zich manifesteren in kunst, media en populaire cultuur.
- Een ander belangrijk aspect van deze verbeelding is [speculatief ontwerp](#). Juist omdat de coronacrisis een echte crisis is die de wereld en mens op nieuwe wegen en paden zet, kunnen we niet het verleden extrapoleren en moeten we experimenteren met nieuwe beelden en verbeelding. Wat [scenariodenken](#) is het voor het theoretische denken, is speculatief ontwerp voor het verbeeldende denken.